

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ЕКОНОМІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ СУБ'ЄКТІВ НА РИНКУ ЛІКУВАЛЬНО-ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ УКРАЇНИ

RELATIONSHIP OF INTEREST ENTITIES ECONOMIC MARKET THERAPEUTIC TOURISM UKRAINE

УДК 338.48

Куредка Н.М.

к.е.н., професор кафедри
садово-паркового господарства
КВНЗ «Хортицька національна
навчально-реабілітаційна академія»
ЗОР

Юхновська Ю.О.

к.е.н., доцент кафедри
науково-природничих дисциплін
КВНЗ «Хортицька національна
навчально-реабілітаційна академія»
ЗОР

У статті досліджуються структура ринку лікувально-оздоровчого туризму та система його суб'єктів. Аналізується зміст правового регулювання відносин власності суб'єктів ринку лікувально-оздоровчого туризму в Україні. Виявлено економічні умови та результати діяльності вітчизняних санаторно-курортних, оздоровчих закладів. Обґрунтовано модель оптимальної взаємодії державного управління галуззю та ринковою діяльністю суб'єктів лікувально-оздоровчого туризму.

Ключові слова: лікувально-рекреаційні ресурси, ринок лікувально-оздоровчого туризму, суб'єкти ринку лікувально-оздоровчого туризму, правове регулювання відносин власності, економічні інтереси.

В статье исследуются структура рынка лечебно-оздоровительного туризма и система его субъектов. Анализируется содержание правового регулирования отношений собственности субъектов рынка лечебно-оздоровительного туризма Украины. Определены экономические условия и результаты деятельности отечествен-

ных санаторно-курортных, оздоровительных учреждений. Обоснована модель оптимального взаимодействия государственного управления отраслью и рыночной деятельностью субъектов лечебно-оздоровительного туризма.

Ключевые слова: лечебно-рекреационные ресурсы, рынок лечебно-оздоровительного туризма, субъекты лечебно-оздоровительного туризма, правовое регулирование отношений собственности, экономические интересы.

The article examines the structure of the market medical tourism and its subjects of the system. We analyze the content of the legal regulation of property relations of market subjects of medical and health tourism in Ukraine. Defined economic conditions and the results of the local sanatorium, health institutions. The model of optimal interaction of government and industry market activities subjects of medical and health tourism.

Key words: medical and recreational resources, market medical tourism, subjects of medical tourism, the legal regulation of property relations, economic interests.

Постановка проблеми. Лікувально-оздоровчий туризм на сучасному етапі став ресурсно та економічно могутньою індустрією, яка охоплює різноманітні галузі та види діяльності у національних та світовій економіках, і тим самим вирішує важливі проблеми суб'єктів різних рівнів, наприклад, якості життєдіяльності громадян, зайнятості населення, забезпечення доходів господарських суб'єктів та домогосподарств, податкові надходження у місцеві та державні бюджети та інші. Разом з тим розвиток ринку лікувального та оздоровчого туризму відображає взаємодію різних суб'єктів, одні з яких виступають прямо чи опосередковано замовниками послуг на лікування, реабілітацію чи оздоровлення, інші виробляють та пропонують на ринок відповідного характеру послуги, а ще інші – забезпечують своїми товарами та послугами можливість реалізації та споживання лікувально-оздоровчих послуг.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Таку спеціалізацію туристичної діяльності, як лікувально-оздоровчий туризм, активно і достатньо різносторонньо досліджують економісти, медики, юристи, маркетологи – науковці та практики. Зокрема, це дослідження вітчизняних вчених – Богатюк І., Мальської М.П., Рутинського М.Й., Кифяк В.Ф. Асташкіної І., Волкової І.І., Колесник О.О. Діденко К.Д., Жученко В.Г., Ярьоменко С.Г., Борулько Н.М., Столяренко А.В., Баєвої О.В., Новінської Н.І. Виділимо напрямки їх досліджень:

- виявляються якісні особливості природних рекреаційних та кліматичних ресурсів в Україні;
- обґрунтовується система категорій, які відображають сутність лікувально-оздоровчого туризму та його складових і частин;
- здійснюється аналіз напрямків розвитку лікувально-оздоровчого туризму у регіонах України;
- аналізуються у кількісних показниках пропозиції лікувально-оздоровчих послуг санаторіями, курортами, пансіонатами у регіонах України та інших державах;
- обґрунтовується методологія організації лікувально-оздоровчого туризму в Україні та зарубіжних державах;
- узагальнюються механізми управління санаторно-курортними комплексами в Україні;
- аналізуються перспективи розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Україні;
- виявляються економічні умови функціонування вітчизняних суб'єктів лікувально-оздоровчого туризму;
- аналізуються правові засади функціонування лікувально-оздоровчих закладів в Україні.

Суттєвий внесок у розвиток лікувально-оздоровчого туризму в Україні й у відповідну інформаційну базу для подальших наукових узагальнень здійснюють практики: законодавчі установи, фірми, які прямо чи опосередковано формують продукт на ринку лікувально-оздоровчих послуг. Разом з тим, враховуючи потреби практики, доцільно було б доповнити приведену різноплановість досліджень

джен лікувально-оздоровчого туризму аспектом ринкових відносин, які об'єктивно виникають між учасниками – виробниками та покупцями, споживачами відповідних послуг, тобто між конкретними суб'єктами – носіями конкретних економічних інтересів – фізичних та юридичних осіб України та зарубіжних держав, самодіяльної організації населення, особливо у сфері забезпечення інфраструктури ринку лікувально-оздоровчого туризму.

Постановка завдання. Метою даної статті є представлення системи суб'єктів на українському ринку лікувально-оздоровчого туризму і виявлення взаємозв'язків їх економічних інтересів.

Виклад основного матеріалу. Ринкові відносини між суб'єктами – регуляторами, виробниками, продавцями та покупцями, споживачами ринкових товарів чи послуг – виникають щодо використання ринкових ресурсів. Більшість вітчизняних дослідників у склад ресурсів для надання послуг у сфері лікувально-оздоровчого туризму включають рекреаційні ресурси та сприятливі природно – кліматичні умови. Безумовно, ці види ресурсів є унікальними і в значній частині випадків виробництва лікувально-оздоровчих послуг не мають альтернативи. Однак, професійне та ефективне виробництво лікувально-оздоровчих послуг у будь якому випадку можливе за умови залучення матеріальних, фінансових, людських (кадрових), організаційних, інформаційних, енергетичних, інтелектуальних ресурсів та ресурсів інфраструктури. Мотивація, цілі та методи діяльності

суб'єктів ринку лікувально-оздоровчого туризму визначаються, перш за все, їх економічними інтересами, які об'єктивно включаються у систему взаємозв'язків з економічними інтересами інших суб'єктів національної та світової економік. Наше бачення елементів ринку лікувально-оздоровчого туризму в Україні представимо наступним чином.

Приведена система елементів показує, що функціонування ринку лікувально-оздоровчого туризму забезпечує взаємодія перш за все трьох субринків – ринку виробників та продавців товарів та послуг: безпосереднього виробництва лікувально-оздоровчих послуг, ринку туристичних послуг та ринку туристичної інфраструктури. Таку позицію виражають вітчизняні вчені Вахович І.М. та Малімон В.В. [1]. Останні два субринки ми представили однією групою, оскільки акцент у даному дослідженні ставимо на субринку виробництва лікувально – оздоровчих послуг. На названих субринках реалізуються економічні інтереси виробників і продавців товарів та послуг ринку лікувально-оздоровчого туризму. На цих ринках зі своїми потребами та економічними можливостями реалізують свої інтереси покупці та споживачі продукції ринку лікувально – оздоровчого туризму.

У відповідності до законів ринкового господарювання ресурси, як об'єкти, що використовуються у виробництві продукції на ринку лікувально-оздоровчого туризму, мають мати власника, котрий несе певні витрати на забезпечення використання цих ресурсів і визначає їх

Таблиця 1

Елементи ринку лікувально-оздоровчого туризму в Україні

Ринок лікувально-оздоровчого туризму									
Субринок виробництва лікувально-оздоровчих послуг					Субринок виробництва туристичних послуг та товарів і послуг туристичної інфраструктури				
Ресурси		Суб'єкти		Вироблена продукція	Вироблена продукція	Суб'єкти		Ресурси	
види	форма власності	форма власності	види			види	форма власності	форма власності	види
Природні рекреаційні, матеріально-технічні, кадрові, фінансові, інтелектуальні, інформаційні	Державна, муніципальна, колективна, приватна	Державна, муніципальна, колективна, приватна	Санаторії, курорти, профілакторії, пансіонати з лікуванням, бальнеологічні лікарні, грязелікарні, дитячі санаторії та оздоровчі заклади, медичні центри та клініки	Медичні втручання, лікувальні та діагностичні послуги, оздоровчі процедури	Туристичні послуги з організації лікувально-оздоровчих подорожей, банківські страхові, рекламні, інформаційні, зв'язку, транспортні послуги, послуги проживання та харчування, послуг побутового сервісу, послуги з розваг та ін.	Туроператори та агентства, банки, страхові компанії, рекламні та інформаційні агентства, транспортні фірми, заклади гостинності та громадського харчування, розважальні заклади, бібліотеки, автостоянки, торгівельні підприємства, заклади зв'язку	Державна, муніципальна, колективна, приватна	Державна, муніципальна, колективна, приватна	Матеріально-технічні, кадрові, фінансові, інтелектуальні, інформаційні, енергетичні, паливно-мастильні

доцільність. Проаналізуємо базове правове законодавство України щодо власника рекреаційних об'єктів. Закон України «Про курорти» класифікує рекреацію як об'єкти державного та місцевого значення [2]. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» дає поняття рекреаційної зони (території), не конкретизуючи суб'єктів – розпорядників цього ресурсу [3]. Рішення про оголошення природних територій курортами державного значення приймає Верховна Рада України за поданням Кабінету Міністрів України, а про створення курортних територій місцевого значення рішення приймаються обласними радами за поданням обласних державних адміністрацій. Державний кадастр природних лікувальних ресурсів здійснює їх облік і здійснюється згідно до Закону України «Про курорти». Лісовий (від 16.06.1992 р.), Водний (від 06.06.1995 р.) та Земельний (від 25.10.2001 р.) кодекси України визначають, що відповідні ресурси оздоровчого та рекреаційного призначення можуть перебувати у державній, комунальній та приватній власності [4, 5, 6].

Отже, повноваження щодо фінансування діяльності, відшкодування витрат на утримання та розвиток лікувальних та рекреаційних ресурсів відносяться відповідно до Кабінету Міністрів України та органів самоврядування. Проаналізуємо наявність деяких природних рекреаційних та

лікувальних ресурсів в Україні та виявимо профілі діяльності їх користувачів.

Державне регламентування діяльності суб'єктів ринку лікувально-оздоровчого туризму в Україні здійснюється за наступними напрямками: правовому (Закони України, Постанови Кабінету Міністрів, Укази та декрети Президента України, нормативні акти органів місцевого самоврядування), адміністративному (ліцензування; державні замовлення, контракти, інвестиції; цільова програми), економічному (податкові ставки та пільги, державні витрати, норми амортизації). Оскільки обсяги статті обмежені, а визначальною ланкою сутності ринку лікувально-оздоровчого туризму є саме виробництво лікувально-оздоровчих послуг, то проаналізуємо деякі профільні напрямки та зміст впливу з боку господарського права України та ринкових закономірностей на діяльність вітчизняних лікувально-оздоровчих закладів. Майнові відносини у галузі туризму регламентують Цивільний та Господарський кодекси України. Специфічні правові положення щодо діяльності санаторно-оздоровчих закладів визначені Законом України «Про курорти»; Указами Президента України «Про деякі заходи щодо розвитку туристичної та курортно-рекреаційної сфер України» (№ 207/ 2003) [7], «Про заходи щодо розвитку туризму і курортів в Україні» (№ 136 /2007); Постановами КМУ «Про спеці-

Таблиця 2

Використання природних лікувальних ресурсів у регіонах України

Природні лікувальні ресурси та їх основні лікувальні фактори	Місцезнаходження	Профілі курортів
Основний лікувальний фактор – мінеральні води, що застосовуються у вигляді ванн, душів, для пиття, інгаляцій, зрошування, промивання тощо.	Поляна, Сонячне Закарпаття, Немирів, Біла Церква, Миронівка, Хмільник, Моршин, Трускавець, Верховина, Карпати, Квітка Полонини, Миргород, Шкло, Синяк, Любінь Великий, Гірська Тиса, Шаян, Свалява, Усть-Чорна, Солоний Лиман, Горинь, Черче, Березівські мінеральні води, Рай-Оленівка, Старобільськ.	Бальнеологічні курорти
Основний лікувальний фактор – грязь, що застосовується у вигляді ванн, аплікацій, тампонів, компресів тощо. На грязевих курортах використовується мулова грязь солоних озер і лиманів, сапропелева (мулова грязь прісних озер), торфова (прісна і мінералізована), а також гідротермальна і сопкова (вулканічного походження).	Бердянськ, Гопри, Євпаторія, Маріуполь, Куяльницький, Слов'янськ, Феодосія, Саки.	Грязеві курорти
Основні види лікування – повітряні і сонячні ванни, а також купання. Крім основних видів курортного лікування, для посилення дії лікувальних факторів у лікувальний комплекс включають фізіотерапевтичні процедури, лікувальне харчування, лікувальну фізичну культуру.	Ірпінь, Буча, Ворзель, Конча-Заспа, Пуща-Водиця, Соснівка, Одеський курортний район, Південний берег Криму, Закарпатська група курортів, Яремча, Бердянськ, Кирилівка.	Кліматичні курорти
бальнеокліматичні	Верховина, Звенигородська курортна зона, Конча-Заспа	Курорти змішаного типу (з кількома лікувальними факторами)
	Великий Любінь, Миргород, Моршин, Трускавець, Черче, Шкло.	бальнеогрязеві
	Аркадія, Бердянськ, Маріуполь, Кирилівка, Куяльник.	кліматогрязеві
	Євпаторія, Кирилівка, Феодосія.	кліматобальнеогрязеві

альну економічну зону туристично–рекреаційного типу «Курортполіс Трускавець» (№ 1441/99п), «Про затвердження Державної програми розвитку туризму на 2002-2010» [8], «Про затвердження Загального положення про санаторно – курортний заклад» (№ 805) [9], Розпорядженнями КМУ «Про схвалення концепції розвитку санаторно – курортної галузі» (№ 231-р) [10], Про схвалення стратегії розвитку туризму та курортів» (№ 1088) [11], який станом на 2016р. втратив чинність. Сьогодні у КМУ розглядається проект Стратегії розвитку туризму і курортів на 2016-2020 рр. [12] У 2013р. розпорядження КМУ № 638 –р. була прийнята Концепція розвитку туризму та курортів на період до 2022 року [13]. Зміст приведеного часткового переліку державних правових актів не конкретизує суб'єктів дії та не показує механізму зв'язку цих документів із конкретними суб'єктами ринку лікувально–оздоровчого туризму України.

На рівні місцевих органів управління постійно приймаються регіональні програми розвитку туризму, в яких також не конкретизуються самі суб'єкти ринку лікувально-оздоровчого туризму, а також напрямки та завдання їх діяльності [14, 15].

Виходячи із форм власності та відповідних джерел фінансування, заклади санаторно-курортної сфери України можна умовно розділити наступним чином:

– бюджетні лікувально-оздоровчі заклади, які функціонують як лікувально-профілактичні установи, мають спеціалізовані медичні відділення та надають обмежену кількість додаткових послуг. Їх діяльність не носить комерційного характеру, передбачене бюджетне фінансування з метою лікування та оздоровлення широких верств населення, насамперед дітей, малозабезпечених, пенсіонерів, людей з профільними захворюваннями, «чорнобильців», інвалідів АТО тощо;

- лікувально-оздоровчі заклади з відомчим підпорядкуванням або фінансовані промислово-фінансовими групами, функціонують у вигляді оздоровчих центрів, лікувальних та курортних комплексів та ін. Як правило, вони формуються за типом готелів із потужною лікувально-діагностичною базою, оснащені новітніми досягненнями відновної медицини й курортології. Ці заклади надають широкий спектр додаткових послуг (харчування, розваги, екскурсійні та туристичні маршрути та ін.). Отримання прибутку не є головним компонентом діяльності, оскільки фінансування спрямовується на оздоровлення працівників за програмами соціального страхування;

– комерційні лікувально-оздоровчі заклади різних форм власності та організаційно-правових форм, які формують свою базу розміщення за готельним типом, спеціалізуються на наданні лікувально-діагностичних та додаткових послуг, що користуються значним попитом (масаж, гідро-

терапія, рефлексотерапія, нетрадиційні методи лікування, міостимуляція, галотерапія, апаратна косметологія та ін.). Їх діяльність спрямована на залучення відпочивальників на нетривалий період (до 3-5 днів), що виключає різкі коливання сезонних чинників. Часто функціонують як SPA і Wellness-центри при великих готельних і туристичних комплексах.

За формою власності всі ці заклади розподіляються, як державна – 37%, колективна – 58%, приватна -0,9%, власність міжнародних організацій – 3,9%. Результати реформування відносин власності в Україні стали суттєвими у сфері лікувально-оздоровчого туризму. Наприклад, ще станом на 2006 р. у структурі санаторно-курортних закладів Закарпатської області приватні заклади склали 81%, державні – 13%, комунальні – 6% від їх загальної кількості у регіоні [16].

За 25 років (з 1990 по 2015рр.) діяльності лікувально-оздоровчих закладів України мали місце ряд економічно несприятливих умов – економічна криза 90-их років, світова фінансова криза 2008 р., грошова реформа в Україні, реформування власності. До того ж, основні фонди санаторіїв, профілакторіїв, пансіонатів та ін. закладів лікування, оздоровлення, відпочину, значна частина яких була побудована в 30-і, 50-і, 70-і роки минулого сторіччя, фізично зносились і морально застаріли. На вилучення з вітчизняного ринку лікувально–оздоровчого туризму в цілому суттєво впливає тимчасова окупація ресурсів Криму та військові дії на сході України.

Проаналізуємо кількісну характеристику суб'єктів ринку лікувально-оздоровчого туризму, які безпосередньо виробляють лікувальні та оздоровчі послуги в Україні, використовуючи дані офіційної статистики.

Аналіз розрахунків показує, що зниження показників ліжок та місць у приведених різних типах закладів випереджує показник зниження кількості самих закладів. Це свідчить про нестачу у них оборотних коштів для виробництва лікувально-оздоровчих послуг і для обслуговування відповідно людей цими закладами.

Дослідження вітчизняних вчених щодо сучасної структури цін на путівки у санаторіях звертають увагу на те, що витрати на медикаменти складають тільки біля 2%, на харчування та експлуатаційні витрати (наприклад, витрати на забезпечення проживання, тепло-, водо-, енергопостачання, водовідведення) – по 24%. [18]

Ця статистика відображає негативні зміни у функціонуванні певної частини вітчизняних санаторно–оздоровчих закладів, а саме зниження витрат на основну функцію закладу–лікування та оздоровлення. Останні поступово переходять в розряд платних послуг. Проаналізуємо економічні результати діяльності лікувально-оздоровчих закладів України за останні роки.

Розрахунки показують, що крім приведених несприятливих умов діяльності лікувально-оздоровчих закладів, діють несприятливі економічні чинники – інфляція, падіння платоспроможності потенційних покупців лікувально-оздоровчих послуг. В результаті дохідність від діяльності санаторіїв, пансіонатів, профілакторіїв будинків відпочинку знижується, що суттєво впливає на обсяги самофінансування, а, відповідно, на можливості цих закладів щодо модернізації, якості послуг, тощо. Бальнеологічні лікарні, грязелікарні за рахунок ліквідації номерного фонду і відповідних витрат на їх обслуговування змогли забезпечити зростання дохідності своєї діяльності. Інфляційний ріст експлуатаційних витрат в умовах зниження фінансових надходжень змушує більшість закладів лікувально-оздоровчого туризму переходити на сезонні періоди діяльності, диференціювати ціни на свої послуги в залежності від сезонного попиту, рівня комфорту, кількості послуг, тощо. Останні заходи є нормальною реакцією виробника та продавця на зміни у ринковому попиті. Однак, соціальна функція щодо можливості оздоровлення населення за потребами а не тільки за доходами, яка б мала фінансово підтримуватись державним та місцевими бюджетами, не реалізується в достатній мірі. Звичайно, офіційна статистика не враховує деяке ситуаційне розширення «тіньового» сектору вітчизняного ринку лікувально-оздоровчого туризму. Але в цілому значне зниження платоспроможності населення України і зниження можливостей фінансування лікувально-оздоровчих закладів за рахунок самофінансування, з державного та муніципального бюджетів

стали вирішальними економічними умовами у скороченні обсягів діяльності лікувально-оздоровчих закладів України.

Висновки з проведеного дослідження. Узагальнюючи результати проведеного дослідження, можна зробити наступні висновки:

1. Сучасний ринок лікувально-оздоровчого туризму складається з декількох субринків, зокрема субринків виробників та продавців – безпосереднього виробництва лікувально-оздоровчих послуг, субринку суто туристичних послуг та субринку туристичної інфраструктури, а також субринку покупців та споживачів лікувально-оздоровчих послуг.

2. Функціонування цих ринків відображає систему взаємозв'язків їх суб'єктів, в основі яких лежать відносини власності та економічні інтереси учасників ринкових процесів – виробництва, попиту та пропозиції, продажу, купівлі, споживання.

3. Напрямки розвитку вітчизняного ринку лікувально-оздоровчого туризму визначаються безліччю законодавчих та нормативних документів, програм державних та муніципальних органів управління. Однак, в них не конкретизуються можливості, завдання, інтереси виробників та продавців-суб'єктів вітчизняного ринку лікувально-оздоровчого туризму, що в значній мірі визначає їх неефективність. Діяльність безпосередніх учасників процесу виробництва, продажу, купівлі та споживання на ринку лікувально-оздоровчого туризму регулюють ринкові закони з притаманними їм, як позитивними так і негативними наслідками.

4. Оптимальною моделлю поєднання державного керівництва туристичною галуззю та ринковою

Таблиця 3

Динаміка показників діяльності санаторно-курортних закладів України станом на 2015 р. у порівнянні з 1990 р., %

Санаторії та пансіонати з лікуванням		Санаторії-профілакторії		Будинки і пансіонати відпочинку		Бази та інші заклади відпочинку		Дитячі заклади оздоровлення та відпочинку	
Кількість	у них ліжок, тис.	кількість	у них ліжок, тис.	кількість	у них місць, тис.	кількість	у них місць, тис.	кількість	у них місць, тис.
-39%	-49,4%	-85,8%	-78,2%	-27,1%	-87%	-36,8%	-45,4%	-37,9%	-75,8%

*Примітка: Розроблено автором на підставі [17].

Таблиця 4

Структура та динаміка доходів лікувально-оздоровчих закладів України у 2014 р. у порівнянні з 2013р, % [19]

Лікувально-оздоровчі заклади	Доходи від надання послуг	Доходи від продажу номерів	Доходи від надання додаткових послуг	Доходи від реалізації путівок
Санаторії	-43,6	-44	-46,2	-43,5
Дитячі санаторії	-55,6	66,7	-89,5	-74,8
Дитячі заклади оздоровлення цілорічної дії	-53,7	-67,6	-79,1	-54,2
Санаторії-профілакторії	-13,6	-51,8	-38,6	=7,7
Бальнеологічні лікарні, грязелікарні	+24	- майже 100	-67	+46
Бази відпочинку	-48,4	-33,3	-37,6	-53,3
Пансіонати відпочинку	-87,4	-85,6	-92,1	-84,4
Будинки відпочинку	-83	-53,6	-70,4	-100

діяльністю господарських суб'єктів ринку лікувально-оздоровчого туризму може бути держано-приватне партнерство. В цій моделі держава податковими, грошово-кредитними інструментами, ліцензіями підтримує соціальну направленість певної частини діяльності суб'єктів ринку лікувально-оздоровчих послуг.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Вахович І.М., Малімон В.В. Регіональні ринки медичного туризму: особливості формування та розвитку в Україні. [Монографія] / Вахович І.М., Малімон В.В. – Луцьк: «Волиньполіграф», 2013. – 255 с.
2. Закон України «Про курорти» (із змін., внес. згідно із Законом № 3370-IV (3370-15) від 19 січ. 2006 р., ВВР, 2006, № 22, ст. 184): [Електронний ресурс] // Сайт «Законодавство України». – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/zakon%20україни%20про%20курорти>
3. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища»: Закон України від 25 черв. 1991 р. № 1264–XII [редакція від 13 черв. 2012 р., підстава 4713–17.
4. zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12 –
5. zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-vr
6. Земельний кодекс України від від 25 жовт. 2001 р. № 2768-III: [Електронний ресурс]/сайт «Законодавство України». – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>.
7. zakon.rada.gov.ua/laws/show/514-14
8. Постанова КМУ «Про затвердження Державної програми розвитку туризму на 2002-2010 роки» (від 29.04.2002 № 583) // www.zakon.rada.gov.ua;
9. Про Основні напрями розвитку туризму в Україні до 2010 р.: Указ Президента України, від 10 серп. 1999 р. // Урядовий кур'єр, 1999. – № 41.
10. Про схвалення Концепції розвитку санаторно-курортної галузі: Постанова Кабінету Міністрів України від 23 квіт. 2003 р. № 231-р. // Офіц. вісн. України. – 2003. – № 17. – Ст. 785.
11. zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1088-2008-p –
12. <https://www.knteu.kiev.ua/.../=e1227acdf34bb..>
13. zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-2013-p
14. Програма розвитку рекреаційно-курортного комплексу та туризму в Запорізькій області на 2011-2015 роки, затверджена рішенням другої сесії Запорізької обласної ради від 23 грудня 2010 року № 14: [Електронний ресурс] / Загальне керівництво: П.Д. Матвієнко. – Запорізька обласна рада, Запорізька обласна державна адміністрація. – 11 с. – Режим доступу: http://rada.zp.ua/sessia_out.php?145.
15. ПРОГРАМА розвитку туризму і курортів у Закарпатській області на 2011 – 2015 роки http://zakarpad-rada.gov.ua/docs/rishennya/6/2_sesion_1/rish_72.pdf
16. Звіт з базового дослідження стратегічного пріоритету Закарпатської області «Розвиток туризму та курортно-рекреаційної сфери Ужгород. 2007... derzhava.in.ua/.../Expanding_tourism_in_Zaka
17. https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2007/tyr/_u/skz2006_u.htm
18. Нестеренко Т.П. Принципи формування цін

на послуги закладів санаторно – курортної сфери. – Режим доступу: vlp.com.ua/files/73_0.pdf.

19. Коваленко С.Н. Прогнозування розвитку санаторно-курортної діяльності в Україні / С.Н. Коваленко // Схід. Серія «Економічні науки». 2015.- № 8 (140). – С.21-25.

REFERENCES:

1. Vakhovych I.M., Malimon V.V. Rehionalni rynky medychnoho turyzmu: osoblyvosti formuvannia ta rozvytku v Ukraini. [Monohrafiia] / Vakhovych I.M., Malimon V.V.- Lutsk: «Volynpolihraf», 2013. – 255 s.
2. Zakon Ukrainy « Pro kurorty» (iz zmin., vnes. zghidno iz Zakonom # 3370-IV (3370-15) vid 19 sich. 2006 r., VVR, 2006, # 22, st. 184) [Elektronnyi resurs] // Sait "Zakonodavstvo Ukrainy". – Rezhym dostupu: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/zakon//20ukrainy//20pro//20kurorty>
3. Zakon Ukrainy «Pro okhoronu navkolyshnoho pryrodnoho seredovyshcha»: Zakon Ukrainy vid 25 cherv. 1991 r. # 1264–XII [redaktsiia vid 13 cherv. 2012 r., pidstava 4713–17.
4. zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12
5. zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-vr
6. Zemelnyi kodeks Ukrainy vid vid 25 zhovt. 2001 r. # 2768-III [Elektronnyi resurs] / sait "Zakonodavstvo Ukrainy". – Rezhym dostupu: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>.
7. zakon.rada.gov.ua/laws/show/514-14
8. Postanova KМУ «Pro zatverdzhennia Derzhavnoi prohramy rozvytku turyzmu na 2002-2010 roky» (vid 29.04.2002 # 583) // www.zakon.rada.gov.ua.
9. Pro Osnovni napriamy rozvytku turyzmu v Ukraini do 2010 r.: Ukaz Prezydenta Ukrainy, vid 10 serp. 1999 r. // Uriadovyi kurier, 1999. – #41.
10. Pro skhvalennia Kontseptsii rozvytku sanatorno-kurortnoi haluzi: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 23 kvit. 2003 r. #231-r. // Ofits. visn. Ukrainy. – 2003. – #17. – St. 785.
11. zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1088-2008-r
12. <https://www.knteu.kiev.ua/.../=e1227acdf34bb..>
13. zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-2013-r
14. Prohrama rozvytku rekreatsiino-kurortnoho kompleksu ta turyzmu v Zaporizkii oblasti na 2011-2015 roky, zatverdzhena rishenniam druhoi sesii Za- porizkoi oblasnoi rady vid 23 hrudnia 2010 roku # 14 [Elektronnyi resurs] / Zahalne kerivnytstvo : P. D. Matviienko. – Zaporizka oblasna rada, Zaporizka oblasna derzhavna administratsiia. – 11 s. – Rezhym dostupu: http://rada.zp.ua/sessia_out.php?145.
15. PROGRAMA rozvytku turyzmu i kurortiv u Zakarpatskii oblasti na 2011 – 2015 roky http://zakarpad-rada.gov.ua/docs/rishennya/6/2_sesion_1/rish_72.pdf
16. Zvit z bazovoho doslidzhennia stratehichnoho priorytetu Zakarpatskoi oblasti "Rozvytok turyzmu ta kurortno-rekreatsiinoi sferyUzhhorod.2007...derzhava.in.ua/.../Expanding_tourism_in_Zaka
17. https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2007/tyr/_u/skz2006_u.htm
18. Nesterenko T.P. Pryntsyty formuvannia tsin na posluhy zakladiv sanatorno – kurortnoi sfery vlp.com.ua/files/73_0.pdf.
19. Kovalenko S.N. Prohnozuvannia rozvytku sanatorno-kurortnoi diialnosti v Ukraini // Skhid. Seriia «Ekonomichni nauky». 2015.-#8 (140). – S. 21-25.